

द्विवर्षीय: आचार्य: – प्रथमसत्रार्द्धम्

ECA-1: विषयनाम (Part of Course Name) – संस्कृतवाङ्मयस्य इतिहासः (लौकिकः)

A. विषयस्य उद्देश्यम् (Course Objective):

1. भातीयललितसाहित्यालङ्कारशास्त्रयोः परिचयप्रदानम्।
2. शास्त्रीयवाङ्मयस्य परिचयप्रदानम्।
3. प्राचीनपरम्परायाः विषये गौरवानुभूतिः।
4. सम्पूर्णलौकिकवाङ्मयस्य संक्षिप्तपरिचयप्रदानम्।

B. विषयस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनादनन्तरं छात्राः-

1. भातीयललितसाहित्यालङ्कारशास्त्रयोः परिचयप्रदाने समर्था भविष्यन्ति।
2. शास्त्रीयवाङ्मयस्य परिचयप्रदाने समर्थाः भविष्यन्ति।
3. प्राचीनपरम्परायाः विषये गौरवमनुभविष्यन्ति।
4. सम्पूर्णलौकिकवाङ्मयस्य सामान्यज्ञानं प्राप्यस्यन्ति।

C. क्रेडिटप्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रमविवरणम् (Detailed Syllabus)

Unit: 1 इतिहासः

Credit: 01

- रामायण-महाभारत-पुराण-परम्परा
- महाकाव्य-गीतिकाव्य-उपदेशप्रधानकाव्य-गद्यकाव्य-परम्परा
- नाट्यशास्त्रं काव्यशास्त्रं च

Unit: 2 रामायणं महाभारतं नाट्यशास्त्रं काव्यशास्त्रं च

Credit: 01

- रामायणमहाभारतयोः संक्षिप्ताध्ययनम्
- संस्कृतमहाकाव्य-खण्डकाव्यादीनां परिचयः
- नाट्यशास्त्रीयसिद्धान्तानां संक्षिप्तपरिचयः

- काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तानां परिचयः
(रससिद्धान्तः अलङ्कारसिद्धान्तः रीतिसिद्धान्तः ध्वनिसिद्धान्तः वक्रोक्तिसिद्धान्तः औचित्यसिद्धान्तश्च)
- छन्दःशास्त्रीयग्रन्थानां परिचयः
- शिक्षायाः कल्पग्रन्थानां व्याकरणशास्त्रस्य निरक्तस्य च परिचयः
- ज्योतिषशास्त्रस्य परिचयः

Unit: 03 धर्मशास्त्रं दर्शनानि च

Credit: 01

- धर्मशास्त्रस्य परिचयः
- धर्मशास्त्र-अर्थशास्त्र-कामशास्त्राणां परम्परा
- आस्तिकदर्शनानि
- नास्तिकदर्शनानि
- तन्त्रागमपरम्परा
- आयुर्वेदशास्त्रपरम्परा

Unit: 04 अर्थशास्त्रं कामशास्त्रम् आयुर्वेदशास्त्रं च

Credit: 01

- अर्थशास्त्रस्य परिचयः
- कामशास्त्रस्य परिचयः
- आस्तिकदर्शनानां परिचयः
(पूर्वमीमांसा वेदान्तशास्त्रं न्यायशास्त्रं वैशेषिकशास्त्रं सांख्यशास्त्रं योगदर्शनं च)
- नास्तिकदर्शनानां परिचयः
(बौद्ध-जैन-चार्वाक-दर्शनपरम्परा)
- तन्त्रागमपरम्परायाः संक्षिप्तपरिचयः
- आयुर्वेदशास्त्रस्य संक्षिप्तपरिचयः

अनिवार्यग्रन्थः (Essential/Recommended Readings/Texts):

1. संस्कृतसाहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय, वाराणसी
2. संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास, पी.वी.काणे, अनुवाद- इन्द्रचन्द्र शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली
3. पुराणविमर्श, आचार्य बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी
4. संस्कृत शास्त्रों का इतिहास, आचार्यबलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवन-वाराणसी
5. भारतीय दर्शन, जगदीशचन्द्र मिश्र, चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी
6. धर्मशास्त्र का इतिहास, पी.वी. काणे, उत्तर प्रदेश हिन्दी संस्थान, लखनऊ
7. नाट्यशास्त्र का इतिहास, पारसनाथ द्विवेदी, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी
8. भारतीयज्योतिषशास्त्रस्येतिहासः, लोकमणिदहालः, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी
9. वैदिक साहित्य का इतिहास, श्रीगजाननशास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
10. भारतीय दर्शन, पद्मभूषण आचार्य बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा संस्कृत भवन, वाराणसी
11. आगमरहस्यम्, डॉ. सुधाकर मालवीय, चौखम्बा संस्कृत सीरीज ऑफिस, वाराणसी
12. आयुर्वेद का प्रामाणिक इतिहास, डॉ. भागवतराम गुप्त, कृष्णदास अकादमी, वाराणसी
13. छन्दोमञ्जरी, प. श्रीजगन्नाथशास्त्री तैलङ्ग, भारतीय विद्या प्रकाशन, वाराणसी

E. सहायकग्रन्थाः (Additional Readings):

1. संस्कृत साहित्य का समग्र इतिहास, राधावल्लभ त्रिपाठी (चार भाग), न्यू भारतीय बुक कार्पोरेशन, नई दिल्ली, 2018
2. संस्कृत साहित्य का इतिहास, उमाशंकर ऋषि, चौखम्बा भारती अकादमी, वाराणसी-2001
3. संस्कृतवाङ्मय का बृहद् इतिहास, पञ्चम-खण्ड, प्रधानसम्पादकः-आचार्यबलदेव-उपाध्यायः, सम्पादकः-जयमन्तमिश्रः, उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थानम्, लखनऊ
4. संस्कृतवाङ्मय का बृहद् इतिहास, अष्टम-खण्ड, प्रधानसम्पादकः-आचार्यबलदेव-उपाध्यायः, सम्पादकः-वायुनन्दन पाण्डेय, उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थानम्, लखनऊ
5. कौटिलीयम् अर्थशास्त्रम्, वाचस्पति गैरोला, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी
6. शुक्रनीतिः, श्री पं. ब्रह्मशंकर मिश्र, चौखम्बा संस्कृत सीरीज ऑफिस, वाराणसी
7. संस्कृतवाङ्मय का बृहद् इतिहास, एकादश-खण्डः, प्रधानसम्पादकः-आचार्यबलदेव-उपाध्यायः, सहसम्पादकः-त्रजवल्लभ द्विवेदी, उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थानम्, लखनऊ
8. वृत्तरत्नाकरः, केदारभट्ट, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, ऑफिस, वाराणसी